

ಶ್ರೀ. ದಿವಾಕರರು ಬಂದರು.

೧೯೪೪ ನೇ ಇಸವಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಯಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿಯೆ ಅಂದೋಲನದ ಕಸುವು ಕುಗ್ಗಿಹೋಗಿತ್ತು. ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ರಭಸವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಭೂಗತರಾಗಿ ಉಳಿದ ಕೆಲವೇ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಪೋಲೀಸರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸುವದೊಂದೇ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಹೊರಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಗುಪ್ತತೆ ಮತ್ತು ವಿಧ್ವಂಸನಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೂಡು ವದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಹೊರಗೆ ಉಳಿದ ಭೂಗತಕಾರ್ಯಕರ್ತರೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಟರಾಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಆದೇಶಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಆದೇಶಕ್ಕೆ ನುಸರಿಸಿ ಈ ವರೆಗೂ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಮಂಕುಬೂದಿ ಹಚ್ಚಿದ ಶ್ರೀ. ದಿವಾಕರ ರಂಗಯ್ಯರೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೇನಾಪತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ. ಬಿದರಿ ವಾಮನ ರಾಯರೂ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ೯ ನೇ ಆಗಸ್ಟ್ ೧೯೪೪ ನೇ ದಿನ ಪ್ರಕಟರಾಗಿ ಜೇಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಪಾಚ್ಚಾ ಮರದ ಶ್ರೀ. ವಾಮನ ಜೋಶಿ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಜೇಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಪೂರ್ಣ ಎರಡು ವರಃಷ ಊಟ ನಿವ್ರೆಯ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಜೀವದ ಹುಗು ತೊರೆದು ಕಾದಾಡಿದ ಈ ವೀರ ವಾಮನದ್ವಯರು ಜೇಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಲೆ ರೋಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾತವಾದರು. ಶ್ರೀ. ಬಿದರಿ ವಾಮನರಾಯರು ಆಮಾಂಶದಿಂದ ಬಳಲ ಹತ್ತಿದರು. ವಾಮನ ಜೋಶಿ ಗೆ ಕ್ಷಯರೋಗ ಗಂಟುಬಿತ್ತು. ವಾಮನ ಜೋಶಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅವನ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಗಾಗಿ ನನ್ನನ್ನೂ ಹೀಗೆ ಇಬ್ಬರನ್ನೇ ಫಾಸಿ ಗೇಟಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟರು. ಶ್ರೀ ಚಿಪಕರ ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ಜನರು ವಾಮನ ಜೋಶಿಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಫಾಸಿಗೇಟಿನಲ್ಲಿ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ೪-೬ ತಿಂಗಳ ಇದ್ದೆವು. ರಾತ್ರಿ ಮಲಗುವಾಗ ಈ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ದ್ದವರು ಎಷ್ಟು ಜನ ಫಾಸಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೋ ದೇವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆದರೆ ಒಂದೂ ದಿನ ಯಾವ ಹೆದರಿಕೆಯೂ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಫಾಸಿ ಗೇಟಿನಲ್ಲಿ ಹೆದರಿದೆ.

ನಾವಿಬ್ಬರೇ ಇಡೀ ಫಾಸಿ ಗೇಟಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆವು. ಅದೂ ರಾತ್ರಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ. ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಎರಡು ಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ 'ಊಂ ಹೂಂ ಊಂ ಹೂಂ' ಎಂಬ ಭಯಾನಕ ನೆರಳುವ ಧ್ವನಿ ಕೇಳ ಬರಹತ್ತಿತು. ಈ ಧ್ವನಿ ಅರ್ಧ ಗಂಟೆಯ ವರೆಗೆ ನಡು ನಡುವೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಕೇಳಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರೋ ಮನುಷ್ಯರು ಭಾರಿ ನೋವಿನಿಂದ ಬಳಲುತ್ತ ನೆರಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಈ ಊಂ ಹೂಂ ಧ್ವನಿ ಇತ್ತು.

ಇದೇನು ಸಪ್ಪಳವೆಂದು ನಾನು ವಾಮನನಿಗೂ ವಾಮನನು ನನಗೂ ಕೇಳಹತ್ತಿದೆವು. ಏನೂ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು. ಧ್ವನಿ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಎದ್ದು ಕೂಳಿತು ಇಬ್ಬರೂ ಯೋಚಿಸ ತೊಡಗಿದೆವು ! ಈ ವರೆಗೆ ೪-೬ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಕೇಳದ ಧ್ವನಿ ಈಗ ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲಿಯದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರಿಂದ ನಿಜವಾಗಿ ಗಾಬರಿಯಾದೆವು. ಆದರೆ ಮಾಡುವದೇನು. ಯಾರೂ ಹತ್ತರವೂ ಇಲ್ಲ. ಸುತ್ತು ಮುತ್ತಲೂ ಇಲ್ಲ. ದೇವರ ಧ್ಯಾನ ಆರಂಭಿಸಿದೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಜೇಲ ಕಾವಲುಗಾರ ಸಿಪಾಯಿ ಬಂದು ನಾವು ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಎದ್ದು ಕುಳಿತ ಕಾರಣ ಕೇಳಿದ. ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ. ಅವನಿಗೂ ಆ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಬಂತು ! ಆಗ ಅವನು ಇದು ಯಾರ ನರಳುವ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದು ನೆಲಗುಮ್ಮ ಎಂಬ ಪಕ್ಷಿಯ ಧ್ವನಿಯೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಹೊರಗೆ ಹೋದವನೇ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ತಕ್ಕೊಂಡು ಸಮೀಪದ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಬೀಸಾಡಿದನು. ಆಗ ಒಂದು ಪಕ್ಷಿಯು ಫಡಫಡ ಎಂದು ಸಪ್ಪಳ ಮಾಡುತ್ತ ಹಾರಿ ಹೋಯಿತು. ಧ್ವನಿ ನಿಂತಿತು ನೆಲಗುಮ್ಮ ಎಂಬ ಪ್ರಾಣಿಯು ಮನುಷ್ಯ ನರಳುವಂತೆ ಧ್ವನಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದು ಅಂದೇ ನಮಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂತು !

ಗಲ್ಲಿಗೇರುವಾಗ ಬಿಸಿ ನೀರಿನ ಸ್ನಾನ !

ನಾವು ಫಾಸೀ ಗೇಟಿನಲ್ಲಿರುವಾಗ ಹತ್ತಿಂಟು ಜನರನ್ನು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಿದರು. ಮುನ್ನಾದಿನ ರಾತ್ರಿ ಅವರನ್ನು ತಂದು ಫಾಸೀ ಗೇಟಿನ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಆರು ಕೋಣೆಗಳೂ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ವಾರ್ಡೂ ಅವೆ. ಫಾಸೀ ಶಿಕ್ಷೆಯಾದವರನ್ನು ಈ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಜೇಲಿನ ತುಂಬ ಚಳವಳಿಯವರೇ ಬಂದ ಕಾರಣ ಫಾಸೀ ಗೇಟನ್ನೂ ಚಳವಳಿ ಕೈದಿಗಳಿಗಾಗಿ ತೆರವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಫಾಸೀ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇಡಹತ್ತಿದ್ದರು. ಮುನ್ನಾದಿನ ರಾತ್ರಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ೮ ಗಂಟೆಗೆ ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ದಿನ ಗಲ್ಲಿಗಾಗಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ರಾತ್ರಿ ತರಲಾಯಿತು. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ದೇವರ ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಆತ ಕಾಲಕಳೆದು ಮುಂಜಾನೆ ಗಲ್ಲಿಗೆ ಸಿದ್ಧನಾದ. ಇನ್ನೊಂದು ತಾಸು ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವಿದೆ. ನನಗೆ ಬಿಸಿ ನೀರ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸುವಿರಾ ? ಎಂದು ಆತ ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದ. ವಾಮನ ಜೋಶಿಗಾಗಿ ಬಿಸಿ ನೀರು ಬಂದಿತ್ತು. ಅದನ್ನೇ ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟೆ. ಹಮಾಮ ಸೋಪು ಅದೆಯೋ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದ. ಅದನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ನಾನೇ ಬೆನ್ನು ತೊಳೆದು ಬಿಸಿ ನೀರು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸಿದೆ. ಆತ ಅನಂದದಿಂದ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಗಂಜೀ ಕುಡಿದ. ಮಗ್ಗಲಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಡೆಟೆನ್ನು ಬರಾಕದಿಂದ ಒಂದೆರಡು ಸಿಗರೇಟು ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ. ಅವನ್ನು ಸೇದಿ ನನಗೆ ಕೈ ಮುಗಿದು ಸರಸರನೆ ಫಾಸೀ ಫಳಿಯ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಏರಿ ನಿಮಿಷಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರಲೋಕ ಮುಟ್ಟಿದ ! ಇಂಥ ಉದ್ರಾಹರಣೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಮುನ್ನಾದಿನ ಸಂಜೆಗೇ ಅವರ ಜೀವ ಹೋದಂತಾಗಿರುವವರೇ

ನೂರಕ್ಕೆ ೯೯ ರಷ್ಟು. ಅವರನ್ನು ಕುರಿಯನ್ನು ಎಳೆದಂತೆ ಎಳೆದೊಯ್ದು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ!

ನಿಬಂಧ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ನೂಲುವ ಸ್ಪರ್ಧೆ

ಶ್ರೀ. ದಿವಾಕರರು ನಮ್ಮ ಬರಾಕಿನಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಆನಂದವಾಯಿತು. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ರಭಸದಿಂದ ನಡೆಯಹತ್ತಿದವು. ಭೂಗತರಾಗಿದ್ದದ್ದು ಸರಿಯೇ, ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದು ಯೋಗ್ಯವೇ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರಿ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ನಿಬಂಧ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀ ದಿವಾಕರರು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಶಿಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿದ ನಮ್ಮ ಕೈದಿಗಳಿಗೂ ನಿಬಂಧ ಬರೆಯಲು ತಿಳಿಸಲಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ೨೦ ಜನರು ನಿಬಂಧಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರು. ಅದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರೀ. ದಿವಾಕರರು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ ಸಾರಿದರು. ಈ ನಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ನಾನು ಭೂಗತರಾಗಿರುವದು ಮತ್ತು ವಿಧ್ವಂಸಕ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮಾಡುವದು ಗಾಂಧೀವಾದದಲ್ಲಿ ಕೂಡುವದಿಲ್ಲವಾದರೂ ೮ ನೇ ಆಗಸ್ಟ್ ೧೯೪೨ ನೇ ದಿನ ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟದ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಬಂಧನವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಮಾಡಿದ್ದು ಅನಿವಾರ್ಯವೂ ಸಮರ್ಥನೀಯವೂ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದೆ.

ಶ್ರೀ. ದಿವಾಕರರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಇಡೀ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳಿಗಾಗಿ ನೂಲುವ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನೂ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಈ ಸಾರೆ ಯರವಡಾ ಚರಖಿಗಳನ್ನು ಇಡಲು ಜೇಲಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಪ್ತಣೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ೧ ತಾಸಿನ ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ದಿವಾಕರರಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವೂ ನನಗೆ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನವೂ ದೊರಕಿತ್ತು.

ಶ್ರೀ. ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಪಟವರ್ಧನ ರತ್ನಾಗಿರಿ ಅವರು ಎರಡನೇ ವರ್ಗದ ಸ್ಥಾನ ಬದ್ದರ ಬರಾಕದಲ್ಲಿಯೇ ಕಡೆತನಕ ಉಳಿದಿದ್ದರು. ಧಾರವಾಡದ ಶ್ರೀ. ಕೆ. ಜಿ. ಜೋಶಿ ಮಾಸ್ತರರೂ ಕಡೆತನಕ ಶಿಕ್ಷಾ ಬರಾಕದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪದಜಾನಪದ ನೃತ್ಯ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಹಿಂಡಲಗಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿರುವಾಗ ಒಂದು ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಮಾನಪತ್ರಿಕೆ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ೨ ನೇ ವರ್ಗದ ಸ್ಥಾನಬದ್ದರ ಲೇಖನಗಳು ಚಿತ್ರಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಕಾರವಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಬಂದ ನಮ್ಮ ಬಂಧುಗಳಿಗೆ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ರೊಟ್ಟಿಯ ಊಟ ಮೊದಮೊದಲು ಹಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬರಬರುತ್ತ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸರಿಹೋಯಿತು !

ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ.

ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂಬಯಿಯ ಕೆಲವು ಧನಿಕ ಉದ್ಯೋಗಪತಿಗಳು ಹಣ ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಸ್ಥಾನಿಕ ಪಾಪಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ತೆಂಡೂಲಕರರೂ ಕೆಲವು ಹಣ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಸಂಘದವರೂ ಹಣ ತೆಲಿವಿಸಿದ್ದರು. ಈ ನಿಧಿಯೊಳಗಿಂದ ಬಡ ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ ೧೫ ರಿಂದ ೩೦ ರೂ. ಯ ವರೆಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ದ್ವವರಿಗೂ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೂ ಔಷಧಗಳನ್ನೂ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಪೂರೈಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಚಳುವಳಿ ರಭಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಯರವಡಾ ಕಾಂಪ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟ ಕೆಲ ಕೈದಿಗಳು ಜೇಲಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಬರಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಧನ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ೩೪ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ. ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ಸಹಕಾರಿಗಳೂ ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ವೀರ ಹೋರಾಟಗಾರರೂ ಆದ ಶ್ರೀ. ಚಿದಂಬರ ಸರಾಫ ಇವರ ಕಡೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಅವರು ಯರವಡಾ ಕಾಂಪ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ೨|| ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೯೩೦ ಮತ್ತು ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ೬ ತಿಂಗಳ ಹಾಗೂ ೨ ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಿತ್ತು. ಕಾಮತರ ಸ್ನೇಹಿತರೆಂದು ಮುಂಬಯಿ ಯವರಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಈ ಹಣ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆ ಹಣದ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿ ಅವರು ಕೆಲವು ರಾಜಬಂದಿಗಳಿಗೆ ಜೇಲಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ೧೯೪೩ ರ ಸಪ್ಟೆಂಬರದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಶ್ರೀ. ಕೃಷ್ಣರಾವ ಯಾಳಿಗೆ ಅವರು ರಾಜಕೀಯ ಖಚ್ಚಿಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ಮಾಡುವ ಜೊತೆಗೆ ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಸಹಾಯಧನ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ೧೯೪೩ ರ ಸಪ್ಟೆಂಬರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲರು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದನಂತರ ರಾಜಕೀಯ ಸಂತ್ರಸ್ತರ ಕಷ್ಟನಿವಾರಣ ಸಮಿತಿ ಸ್ಥಾಪನವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು. ಶ್ರೀ. ಎಮ್. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ಪ್ರಮಿಲಾತಾಯಿ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಕಾಮತ) ಅವರು ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನೆರವಾದರು. ಮುಂದೆ ೧೯೪೪ ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಶ್ರೀ. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಈ ಸಮಿತಿಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ನಿಧನವಾರ್ತೆಗಳು !

ಡಾ. ಜೋಶಿ (ಪಾಜ್ಜಾಪುರ) ಇವರು ತೀರಿಕೊಂಡ ಸುದ್ದಿಯ ನಂತರ ನಾವು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗಲೇ ಶ್ರೀ. ಜೋಶಿ ನಾರಾಯಣರಾಯರು ಹೊರಗೆ ತೀರಿಕೊಂಡ ಸುದ್ದಿ